

8.5.2023

Lasten edun toteutuminen ja ihka-tapaukset paluiden yhteydessä

Johtava asiantuntija Aino Salmi SM/PO:lta esitti kiireellisen pyynnön lasten edun toteutumisesta ja ihka-tapausten hoitamisesta paluiden yhteydessä.

Poliisihallituksen antamassa ohjeessa; Käännyttämistä ja maasta karkottamista koskevan päätöksen täytäntöönpano (POL-2021-67956, 26.8.2021) on otettu kantaa kumpaankin edellä olevaan kysymykseen.

1 Lapsen edun toteutuminen

Käännyttämistä tai maasta karkottamista koskevaa päätöstä täytäntöön pantaessa ulkomaalaisen oikeuksia ei saa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä. Maasta poistaminen tulee toteuttaa perheen yhtenäisyyttä ja lapsen etua kunnioittaen. Lapsen oikeuksien komitea on useassa yhteydessä korostanut lapsen edun arvioinnin ehdottomuutta: lapsen oikeuksista annetun yleissopimuksen (SopS 60/1991) 3(1) artikla ei jätä jäsenvaltioille harkintavaltaa asiassa. Komitean mukaan kaikkien hallintoviranomaisten, muun muassa poliisin, on tekemissään yksittäisissä päätöksissä arvioitava lapsen etua, jonka on ohjattava niin päätöksiä kuin täytäntöönpanotoimenpiteitäkin. Täytäntöönpanoa mahdollisesti lykkäävät tai estävät seikat tulee ottaa huomioon. Täytäntöönpanoon on kuitenkin ryhdyttävä ilman aiheutonta viivytystä tarkoituksenmukaisia keinoja käyttäen.

Lasta tulee kuulla, niissä tapauksissa, joissa se on mahdollista lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden. Kuuleminen tulee järjestää siten, että lapsi pystyy ilmaisemaan asiassa oman kantansa. Kuuleminen suoritetaan lapsen omalla äidinkielellä tai kielellä, jota hänen voidaan perustellusti olettaa ymmärtävän.

Poliisi ei käytännössä ole pannut täytäntöön yksin tulleille alaikäisille määrättyjä maastapoistamispäätöksiä. Edellytyksenä palautukselle on myös se, että häntä tulee olla vastaanottamassa huoltaja tai sosiaaliviranomainen palautuksen kohdemaassa.

Poliisihallituksen nykyisessä ohjeistuksessa on huomioitu ylikansallisten sopimusvalvontaelinten täytäntöönpanon keskeyttämispyynnöt yhtäläisesti kansallisten tuomioistuinten päätösten kanssa. Poliisi noudattaa poikkeuk-

setta täytäntöönpanokieltoja sekä ylikansallisten organisaatioiden täytäntöönpanon keskeytys suosituksia (esim. YK:n lastenoikeuksien komitea). Lisäksi poliisi arvioi aina tapauskohtaisesti ulkomaalaislaissa säädettyä palautuskieltoa (UikL 147 §).

2 Ihka-tapausten hoitaminen paluiden yhteydessä

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun (KHO: 2017:42) mukaan poliisin on ihmiskaupan uhria palautettaessa, uhrin näin halutessaan, tehtävä yhteistyötä uhrien vastaanottamiseen, suojelemiseen ja avustamiseen toimivaltaisten uhrin kotimaan auttamisjärjestelmien kanssa.

Ihmiskaupan uhrien palautusjärjestelyihin on ryhdyttävä riittävän ajoissa ja yhteistyössä auttamisjärjestelmän henkilökunnan kanssa, jotta nämä voivat ilmoittaa kohdemaan ihmiskaupan uhreja auttaville tahoille maasta poistamisesta.

Ihmiskaupan uhrien auttamisesta ja uhrien palauttamiseen liittyvistä asioista tarkempi ohjeistus löytyy Poliisihallituksen ohjeesta; Ihmiskauppaan ja sen kaltaisiin rikoksiin puuttuminen sekä ihmiskaupan uhrien auttaminen (POL-2015–8964).

Suomessa ilman laillista oleskeluoikeutta oleskelevalle ihmiskaupan uhrille voidaan antaa ulkomaalaislain 52 b §:ssä tarkoitettu *harkinta-aika*. Harkinta-aika tulee myönnettäväksi vain tilanteessa, jossa mahdollinen ihmiskaupan uhri oleskelee ilman oleskeluoikeutta maassa. Harkinta-aikana tapahtuva oleskelu on ulkomaalaislain nojalla laillista maassa oleskelua. Harkinta-ajan kuluessa ei siten voida tehdä henkilöä koskevaa maastapoistamispäätöstä eikä myöskään aiemmin tehtyä päätöstä voida panna täytäntöön.

Harkinta-ajan tarkoituksena on antaa ihmiskaupan uhrille aikaa kokemuksestaan toipumiseen ja päästä rikoksiin syyllistyneiden henkilöiden vaikutuspiiristä.

Harkinta-aika antaa poliisille myös aikaa kartoittaa henkilön asemaa muun muassa esitutkinnassa ja oleskelulupalausannon antoa varten. Harkinta-ajan antamisesta, jatkamisesta ja sen keskeyttämisestä päättää poliisilaitos tai rajatarkastusviranomainen. Joutsenon vastaanottokeskus voi päättää harkinta-ajan myöntämisestä, jatkamisesta ja keskeyttämisestä, jos ihmiskaupan uhri otetaan auttamisjärjestelmään ennen kuin poliisi tai rajatarkastusviranomainen on tehnyt asiaa koskevan päätöksen.

Jos uhri ei anna suostumusta tietojensa luovuttamiseen, maasta poistamisen täytäntöönpanosta vastaavat viranomaiset toteuttavat tarvittavat toimenpiteet, joilla uhrien saataville saatetaan kohdemaan auttamisjärjestelmän tiedot, mikäli niitä pystytään saamaan. Ihmiskaupan uhrin palauttamisessa on pyrittävä ensisijaisesti vapaaehtoisen paluun järjestelyihin. Ihmiskaupan uhrin kieltäytyessä omaehtoisen tai avustetun vapaaehtoisen paluun järjestelyistä hänen maasta poistamisensa voidaan kuitenkin toteuttaa

myös poliisin toimesta. Poliisin toimivaltuudet eivät ulotu kohdemaahan ja siellä tapahtuviin toimiin luovutuksen jälkeen.

Poliisi ilmoittaa Yhdenvertaisuusvaltuutetulle maasta poistoista, jotta Yhdenvertaisuusvaltuutettu voi toteuttaa sille ulkomaalaislain 152b §:ssä määrättyä valvontavelvollisuutta. Tämä on huomioitu poliisin maastapoistamisohjeessa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu voi halutessaan monitoroida maasta poiston eri vaiheita. Poliisi voi esittää Yhdenvertaisuusvaltuutetulle pyynnön osallistua maasta poistamisen eri vaiheisiin, varsinkin kun kyseessä on esim. alaikäiset, vähemmistöihin kuuluvat tai erityisen haavoittavassa asemassa olevat.